GIMNAZIILE MIXTE GERMANO-ROMÂNE DIN BUCOVINA (I)

CONSTANTIN UNGUREANU

Gimnaziul german din Cernăuți (1808–1918)

La începutul secolului al XIX-lea, odată cu creşterea numărului persoanelor alfabetizate, dar mai ales a numărului de funcționari, militari şi colonişti în Bucovina, s-a pus tot mai stringent problema înființării unei şcoli secundare în acest teritoriu. La 10 ianuarie 1808, după aproape trei ani de discuții, se decidea înființarea la Cernăuți a unui gimnaziu cu cinci clase şi a unui curs de învățământ filosofic de doi ani. Gimnaziul din Cernăuți s-a deschis oficial la 16 decembrie 1808. În anii următori au fost înființate noi clase, astfel că, deja în anul şcolar 1812/13, Gimnaziul din Cernăuți a devenit cu cinci clase. Începând cu anul 1819, după realizarea unor modificări la nivelul întregii Monarhii Habsburgice, Gimnaziul din Cernăuți a devenit o instituție şcolară cu şase clase.

Planul de învățământ la Gimnaziul din Cernăuți se baza pe prevederile legislației imperiale, adoptate în anul 1805. O atenție foarte mare se acorda limbii şi literaturii latine, care în clasele superioare era limbă de instruire, precum şi limbii germane. Începând cu clasa a III-a, la gimnaziu se studia şi limba greacă (două ore săptămânal). Atunci se considera că limba greacă era necesar să fie cunoscută mai ales de viitorii medici sau teologi.

Directorul gimnaziului, care era şi căpitan al ținutului, era conducătorul administrativ al instituției, iar prefectul era responsabil de activitatea pedagogico-didactică. În primul deceniu de existență a gimnaziului, lecțiile se realizau într-o clădire închiriată. Spațiul disponibil nu corespundea necesităților crescânde ale instituției, de aceea s-a decis construcția unui edificiu nou. Lucrările de construcție a noii clădiri au început în anul 1817 şi au fost finalizate în 1824.

În perioada 1814/15–1849/50 pe lângă gimnaziu a funcționat şi Institutul Filosofic de doi ani. La acest Institut s-a predat filosofia teoretică, logica, metafizica, psihologia, matematica pură, istoria universală, filosofia greacă (anul

Analele Bucovinei, **XX**, *2* (41), p. – , Bucureşti, 2013

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

I); iar în anul II, fizica, matematica aplicată, filosofia practică, religia (ambele rituri). În 1849 acest institut avea 123 de elevi[1].

În anii ’30–’40 ai secolului al XIX-lea, a crescut continuu numărul elevilor de la Gimnaziul din Cernăuți. Astfel, în anul şcolar 1819/20 la gimnaziu au studiat 224 de elevi, iar în 1849/50 – 450 de elevi. Marea majoritate a elevilor de la acest gimnaziu erau polonezi, români, germani şi ruteni. Astfel, în anul şcolar 1849/50, gimnaziul a fost frecventat de 155 de români, 121 de polonezi, 118 ruteni şi 82 de germani, care, după confesiuni, se împărţeau astfel: 162 romano-catolici, 90 greco-catolici, 15 armeni catolici, 167 ortodocşi, şapte protestanți şi 19 mozaici[2].

După calculele lui Vladimir Trebici, în perioada 1808/09–1818/19, cât timp Gimnaziul din Cernăuți a funcționat cu cinci clase, această instituție a fost frecventată în medie de 83 de elevi anual, dintre care în mediu 30 (36%) au fost polonezi, 17 (20,4%) români şi 12 (14,5%) ruteni, restul fiind germani. În perioada 1819/20–1848/49, când gimnaziul a activat cu şase clase, media anuală a elevilor s-a ridicat la 339 de persoane. În acest timp gimnaziul a fost frecventat anual în mediu de 102 (30%) români, 102 (30%) polonezi, 65 (19,1%) ruteni şi trei (1%) evrei, restul fiind germani[3]. Aceste date statistice ne demonstrează ponderea foarte mare a elevilor polonezi la această instituție în perioada respectivă. În acelaşi timp, procentul elevilor români şi ucraineni a fost mult mai mic în comparație cu proporția acestor etnii în populația de atunci a Bucovinei.

În această perioadă şi majoritatea cadrelor didactice de la Gimnaziul din Cernăuți au fost originare din Galiția. Mulți au activat doar câțiva ani la acest Gimnaziu, dar au fost şi învățători, care, decenii la rând, s-au dedicat activității didactice la această instituție. Religia ortodoxă a fost predată în această perioadă la gimnaziu de Ignaț Hacman (1808–1820) şi Nicolae Gribovschi (1820–1844)[4].

Evenimentele revoluționare din anul 1848 au avut o mare importanță pentru dezvoltarea şi modernizarea ulterioară a Bucovinei. Gimnaziul din Cernăuți era atunci singura instituție de nivel mediu de învățământ din Bucovina. Faptul că instruirea la acest gimnaziu se realiza doar în limbile latină şi germană, îi nemulțumea mai ales pe românii din Bucovina, care constituiau atunci circa 50% din totalul populației acestei provincii. De aceea, una din revendicările principale ale elitelor bucovinene în timpul revoluției a fost conservarea naționalității române şi crearea de şcoli naționale în Bucovina.

Reformele din învățământul secundar, realizate în Monarhia Habsburgică la mijlocul secolului al XIX-lea, au fost implementate şi la Gimnaziul din Cernăuți.

[1] Vladimit Trebici, *Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți (1918–1940 şi 1941–1944*), în „Almanahul Societății pentru Cultura Românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți”, Bucureşti, 1993, p. 24.

[2] Rudolf Wagner, *Das multinationale österreichische Schulwesen in der Bukowina*, vol. II, *Mittels-, Berufs- und Hochschulwesen*, München, 1986, p. 76, 78, 80.

[3] Vladimit Trebici, *op. cit.*, p. 25.

[4] Rudolf Wagner, *op. cit.*, p. 38–40.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

Astfel, prefectul Anton Kral a devenit director al gimnaziului, iar la 16 august 1849 a fost emis un ordin, care prevedea unirea cursului filosofic de doi ani cu gimnaziul cernăuțean începând cu anul şcolar 1849/50. În urma implementării acestei hotărâri, instituția din Cernăuți era transformată în gimnaziu superior cu 8 clase. La 17 decembrie 1852 director al gimnaziului a devenit Anton Kahlert, care a condus şcoala până în anul 1859.

În timpul revoluției din 1848 s-a realizat şi dorința românilor bucovineni de a obține o catedră de limba şi literatura română la Gimnaziul din Cernăuți. Aron Pumnul a fost numit, la 22 februarie 1849, profesor suplinitor, iar la 27 februarie 1850 devenea profesor titular la Catedra de limba şi literatura română a Gimnaziului din Cernăuți[5]. Orele de română erau predate relativ obligatoriu, adică erau frecventate în primul rând de elevii români, dar şi de mulți elevi de alte etnii de la gimnaziu, dornici să cunoască mai bine limba şi cultura românească. Pe parcursul activității la Cernăuți, Aron Pumnul a elaborat manuale de literatură şi gramatică a limbii române, a tradus manuale din limba germană şi a organizat o bibliotecă şcolară. Lucrarea, care în mare măsură l-a făcut cunoscut, este *Lepturariu românesc cules den scriptori români*, publicată în 4 volume, între anii 1862 şi 1865 la Viena. Cele 4 volume şi 6 părți ale *Lepturariilor* lui Aron Pumnul conțineau 2 020 de pagini, în care erau cuprinse biografii, comentarii şi fragmente din operele a 106 scriitori şi poeți români din toate timpurile şi din toate teritoriile locuite de români[6].

Manualele şi cărțile didactice, elaborate în anii ’50–’60 ai secolului al XIX-lea în Bucovina, au fost tipărite după o ortografie simplificată a limbii române, în aşa-numitul scris civil. Dacă anterior în limba română se utiliza alfabetul chirilic, cu 43 de litere, după 1848 au fost eliminate 16 litere, iar celelalte litere, fie au fost simplificate, fie latinizate. Acest alfabet mixt al limbii române a fost utilizat în învățământul din Bucovina până în 1869. După trecerea învățământului în subordinea statului, a fost introdus şi în Bucovina alfabetul latin al limbii române[7].

Aron Pumnul s-a remarcat şi ca organizator al unei biblioteci, cu carte românească, pentru elevii de la gimnaziu, care a fost deschisă în 1857. La început biblioteca a fost găzduită chiar în casa lui Aron Pumnul, unde locuiau şi mulți elevi de la gimnaziu. În 1861, biblioteca gimnaziştilor a fost donată gimnaziului şi mutată în clădirea acestuia. Pe parcursul existenței sale, biblioteca gimnaziştilor din

[5] Ştefan Purici, *Mişcarea națională românească în Bucovina între anii 1775 şi 1861*, Suceava Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. 180.

[6] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei. Vol. I (1774–1862) De la administrația militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 449; Constantin Loghin, *Lepturarele lui Aron Pumnul*, p. 139.

[7] Dimitrie Isopescul, *Rumänisches Schulwesen*, în „Bukowinaer Pädagogische Blätter”, anul I, Czernowitz, 1873, p. 60–61.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

Cernăuți s-a aflat sub conducerea şi îndrumarea profesorilor Aron Pumnul (până la 15 noiembrie 1863), Ioan Sbiera (1863–1871) şi Miron Călinescu (1871–1880)[8].

La Cernăuți a învățat şi Mihai Eminescu, Aron Pumnul fiind primul dascăl de română al poetului. El a sosit în septembrie 1858 la Cernăuți şi s-a înscris la şcoala națională principală din oraş, iar în toamna anului 1860 a fost admis în clasa I a Gimnaziului din Cernăuți, unde a învățat, cu anumite întreruperi, până în 1866. În această perioadă, Aron Pumnul era deja bolnav, iar în clasele inferioare, unde învăța şi Mihai Eminescu, orele de română erau predate de Ion Sbiera. Mihai Eminescu s-a implicat activ şi în administrarea bibliotecii gimnaziştilor români, fiind bibliotecar în perioada 1865–1866. La moartea profesorului Aron Pumnul, în ianuarie 1866, a fost tipărită o broşură, în care elevul Mihai Eminescu a publicat prima sa poezie, întitulată *La mormântul lui Aron Pumnul*.

Gimnaziul din Cernăuți a cunoscut o dezvoltare deosebită în perioada 1859–1887, cât timp director al instituției a fost profesorul Stefan Wolf. Ca director, timp de 28 de ani de activitate, Stefan Wolf a reuşit să transforme Gimnaziul din Cernăuți într-o instituție model, recunoscută şi apreciată departe de hotarele Bucovinei. Următorii directori ai gimnaziului au fost Christoph Würfl (1887–1892), Karl Tumlirz (1892–1894), Heinrich Klauser (1895–1909) şi Karl Wolf (1909–1918)[9].

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a crescut semnificativ numărul elevilor de la Gimnaziul din Cernăuți, apropiindu-se de 1 000 la începutul secolului al XX-lea. Majoritatea elevilor, vorbitori de limbă germană, erau de confesiune mozaică. Astfel, deşi gimnaziul era cu limba germană de instruire, elevii de etnie germană constituiau doar o minoritate. După unele calcule, în perioada 1849/50–1900/01, Gimnaziul din Cernăuți a fost frecventat anual în medie de 619 elevi, dintre care 192 (31%) evrei, 125 (20,2%) români, 124 (20%) ucraineni, 92 (14,9%) polonezi şi doar 86 (13,9%) de etnie germană. În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea ponderea elevilor evrei a fost şi mai mare. În perioada 1880/81–1900/01, media anuală a fost de 759 de elevi, inclusiv 342 (45%) evrei, 128 (16,8%) români, 102 (13,4%) ucraineni, 95 (12,5%) germani şi 92 (12,1%) polonezi[10].

La sfârşitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, s-a diminuat brusc numărul elevilor români şi ucraineni, fiindcă atunci au fost deschise două gimnazii noi la Cernăuți. În anul şcolar 1896/97, a fost înființat Gimnaziul nr. II germano-ucrainean din Cernăuți, iar în perioada 1901/02–1905/06 a existat o

[8] Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818–1866)*, Prefață de V. Fanache, Cluj-Napoca, Editura Fundației Culturale Române–Centrul de Studii Transilvane, Colecția „Oameni care au fost", 2002, p. 178; D. Vatamaniuc, *Intelectualii bucovineni, Eminescu şi biblioteca gimnaziştilor români din Cernăuți*, în „Analele Bucovinei", anul IV, nr. 2/1997, p. 332.

[9] Erich Prokopowitsch, *Die Entwicklung des Schulwesens in der Bukowina*, în *Buchenland. 150 Jahre Deutschtum in der Bukowina*, p. 284.

[10] Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 25.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

filială germano-română în cadrul Gimnaziului nr. I, care din anul şcolar 1906/07 s-a transformat în Gimnaziul nr. III germano-român din Cernăuţi. În anul şcolar 1912/13, la acest gimnaziu au învăţat 951 de elevi, dintre care 874 (91,9%) erau germani, 64 (6,7%) polonezi şi numai 11 (1,1%) români. După confesiuni, cei mai mulţi erau mozaici (687 sau 72,2%), urmaţi de romano-catolici (169–17,8%), protestanţi (62–6,5%) şi ortodocşi (26–2,7%)[11].

Gimnaziul nr. I din Cernăuţi a fost cea mai importantă şcoala secundară din Bucovina în perioada austriacă. În perioada 1808–1908 la acest gimnaziu au învăţat 11 191 de elevi, iar 3 824 (circa 34% din total) au absolvit gimnaziul complet (inclusiv Institutul Filosofic în perioada 1815–1849). Totodată, în perioada 1849/50–1907/08, 2 536 de absolvenţi ai claselor de liceu au susţinut examenele de bacalaureat. Dintre aceştia, 40% şi-au continuat studiile la facultăţi de drept şi ştiinţe ale statului, 18% – la medicină, 15% – la teologie, 14% – la filozofie şi 4% – la facultăţi tehnice[12].

Până în anul 1914 la acest gimnaziu au activat în total 299 de cadre didactice, inclusiv multe personalităţi bine cunoscute din domeniul culturii şi ştiinţei. Unii profesori, precum Ion Sbiera, Dimitrie Onciul, Ion Nistor, Mihai Miron Călinescu, Raimund Friedrich Kaindl, Alexander Supan, Josef Kolbe, Josef Nahlowsky ş.a., după plecarea de la gimnaziu, au activat la diferite universităţi sau alte instituţii superioare de învăţământ. Adolf Ficker avea să devină preşedinte al Comisiei Centrale de Statistică şi membru al Academiei de Ştiinţe din Viena, iar profesorii Ion Sbiera, Dimitrie Onciul, Ion Nistor – membri ai Academiei Române[13].

La Gimnaziul din Cernăuţi au activat şi mulţi profesori români, care au predat în principal limba şi literatura română sau religia ortodoxă, dar şi alte obiecte, precum istoria, geografia, limba latină. Perioade îndelungate au lucrat la această instituţie Aron Pumnul (1849–1865), Veniamin Iliuţ (1847–1878), Ion Sbiera (1861–1871), Mihai Miron Călinescu (1861–1875), Ilie Cărăuş (1873–1881), Juvenal Ştefanelli (1876–1900), Teodor Bujor (1879–1900), Ion Bumbac (1881–1901), Ştefan de Repta (1884–1895), Dimitrie Onciul (1887–1896)[14].

Gimnaziul Ortodox din Suceava (1860–1918)

Înfiinţarea Catedrei de limbă şi literatură română la Gimnaziul din Cernăuţi a satisfăcut doar parţial doleanţele românilor bucovineni de a dispune de învăţământ în limba maternă şi la şcolile secundare. Deoarece românii locuiau compact în partea centrală şi de sud a Bucovinei, mulţi părinţi nu îşi permiteau luxul de a-şi trimite fiii la studii în Cernăuţi. După anul 1848, românii bucovineni au revendicat

[11] *Oesterreichische Statistik*, Ediţie nouă, vol. XIV, 1918, p. 72–74.
[12] Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 26.
[13] Erich Prokopowitsch, *op. cit*., p. 285.
[14] Rudolf Wagner, *op. cit.*, p. 41–71; Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 26.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

deschiderea unui gimnaziu la Suceava, la care instruirea să se realizeze şi în limba română.

În perioada 1857–1860, primăria oraşului Suceava a negociat cu guvernul provincial condiţiile înfiinţării şi întreţinerii unui gimnaziu la Suceava. Episcopul Bucovinei, Eugen Hacman, a fost de acord ca viitorul gimnaziu să aibă un caracter confesional, să fie destinat în primul rând pentru populaţia ortodoxă, iar Fondul Bisericesc să susţină financiar această instituţie. La 30 iunie 1860, Ministerul Învăţământului de la Viena a emis decretul de înfiinţare a Gimnaziului greco-oriental din Suceava.

La 7 august 1860, prin ordin ministerial, Josef Marek este numit director al noii instituţii. La propunerea episcopului Eugen Hacman, Constantin Morariu devenea învăţător de religie ortodoxă şi limba română. Inaugurarea festivă a Gimnaziului din Suceava a avut loc la 4 septembrie 1860. Anul de învăţământ a fost deschis la 17 septembrie cu primele două clase şi 79 de elevi, dintre care 34 erau români, 30 germani, şapte polonezi, cinci evrei şi trei armeni[15]. În anul şcolar 1861/62 au fost deschise tot două clase noi, iar în anii următori s-au înfiinţat succesiv câte o nouă clasă, astfel că deja în anul şcolar 1865/66 Gimnaziul ortodox din Suceava a devenit complet, cu opt clase.

Odată cu înfiinţarea de noi clase, la gimnaziu au fost angajaţi noi profesori catolici, sosiţi din alte provincii austriece. Pe parcursul anilor 1863 şi 1864 au revenit la Suceava şi primii bursieri români, care au studiat la Viena cu sprijinul Fondului Bisericesc. Atunci s-au angajat la acest gimnaziu Ştefan Nosievici, Dimitrie Isopescu şi Ieronim Muntean, care au predat diferite obiecte[16].

În decursul anilor 1869–1870 s-a modificat radical componenţa corpului didactic de la Gimnaziul din Suceava. În a doua jumătate a anului 1869 au părăsit gimnaziul directorul Josef Marek, profesorii Constantin Morariu şi Dimitrie Isopescul, toţi fiind avansaţi în posturi. La 22 aprilie 1870 director al Gimnaziului din Suceava era numit Johann Limberger, profesor la Gimnaziul din Cernăuţi. El a condus această instituţie timp de 13 ani, până în 1883. În această perioadă s-a produs românizarea treptată a corpului didactic şi s-a trecut la înfiinţarea primelor clase paralele româneşti. În anul şcolar 1870/71, din 15 profesori de la gimnaziu, numai doi erau români, iar în anul de învăţământ 1883/84 deja 14 profesori erau români şi numai trei de alte etnii[17]. În decurs de mai bine de un deceniu au fost angajaţi la Gimnaziul ortodox din Suceava mai mulţi profesori români, printre care Ştefan de Repta, fraţii Samuil şi Dimitrie Isopescul, Ştefan Dracinschi, Vasile Bumbac, Ştefan Ştefureac, Gherasim Buliga, Animpodist Daşchevici, Constantin

[15] Eusebie Popovici, *Din istoricul Liceului „Ştefan cel Mare" din Suceava, 1860–1935*, Suceava, Editura Societăţii „Şcoala Română", 1935, p. 24, 125.

[16] Constantin Morariu, *Die Gymnasien der Bucovina*, în „Romänische Revue", Wien, anul V, 1889, p. 473–474.

[17] Eusebie Popovici, *op. cit*., p. 35.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

Cosovici, Constantin Procopovici, folcloristul Simion Florea Marian ş.a., care, timp de câteva decenii, au constituit baza corpului didactic al acestei instituţii.

După ce majoritatea profesorilor catolici au fost înlocuiţi cu profesori români ortodocşi, s-a revendicat cu insistenţă ca cel puţin în clasele inferioare să fie create secţii paralele româneşti. La 25 august 1876, direcţia gimnaziului a întocmit un raport, din care reieşea că la data respectivă activau şase profesori ortodocşi de etnie română, care ar putea să lucreze în secţiile româneşti.

Consiliul Şcolar Provincial a decis, la 28 februarie 1877, să fie divizate doar primele două clase, fiind create secţii separate germane şi române. În secţiile româneşti trebuiau să activeze doar profesori, care posedau ambele limbi, dar totodată trebuia să se mărească numărul orelor de limbă germană. La 18 februarie 1878, Consiliul Şcolar Provincial a comunicat Consistoriului Ortodox din Cernăuţi că susţinea înfiinţarea secţiilor româneşti în primele două clase de la Gimnaziul din Suceava, dar cerea ca Fondul Bisericesc să susţină financiar toate cheltuielile necesare pentru întreţinerea acestor secţii.

Clasa I românească a fost inaugurată la 1 septembrie 1881, cu 47 de elevi. Limba română s-a întrebuinţat la instruirea obiectelor de latină, religie, română, matematică, geografie şi istoria naturală, pentru celelalte obiecte (limba germană şi istoria) s-a menţinut instruirea în limba germană. Prin ordinul ministerial din 16 septembrie 1882, s-a mărit pentru clasele româneşti numărul orelor de limbă germană de la patru la cinci pe săptămână. Din cauza lipsei manualelor şcolare româneşti, ministerul a admis pentru clasele a III-a şi a IV-a instruirea în limba română numai la obiectele de religie, limbă română, matematică şi ştiinţele naturale. Pentru celelalte obiecte s-a decis menţinerea predării în limba germană. În anul şcolar 1881/82 s-au activat la Gimnaziul din Suceava şi cursurile facultative de gimnastică, desen şi limbă franceză.

La 8 octombrie 1884, profesorul Ştefan Dracinschi era numit director, el fiind primul conducător de etnie română al Gimnaziului din Suceava, până în august 1895. Toţi directorii ulteriori ai şcolii au fost de asemenea români: Ştefan Repta (1895–1906), Constantin Cosovici (1907–1910) şi Constantin Procopovici (1910–1918)[18]. În perioada 1884/85–1901/02, Gimnaziul din Suceava a funcţionat cu secţii paralele româneşti doar în primele patru clase inferioare. În această perioadă s-au angajat şi au activat perioade îndelungate la Gimnaziul din Suceava mai mulţi profesori bine cunoscuţi în Bucovina, precum Teodor Bujor (în anii 1884–1890), Constantin Mandicevschi (1884–1893), Lazăr Vicol (1884–1898), Severin Procopovici (1884–1925), Ioan Tiron (1884–1894), Emil Malachowski (1884–1899), Arsenie Comoroşan (1886–1920), Viktor Nussbaum (1887–1903), Eusebie Popovici (1890–1928), Moses Sigall (1891–1902), Josef Wolf (1892–1925), Ioan Teleagă (1897–1916), Ioan Cuparencu (1897–1903 şi 1912–1914),

[18] *Ibidem*, p. 45, 128.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

Gheorghe Mihuță (1898–1908) ş.a. Majoritatea acestor profesori erau de etnie română, mulţi dintre care au activat şi la alte şcoli secundare din Bucovina[19].

Odată cu mărirea numărului de secţii şi de obiecte predate la gimnaziu, au crescut şi cheltuielile pentru întreţinerea instituţiei şcolare respective. Conform statisticilor oficiale, cheltuielile Fondului Bisericesc pentru susţinerea Gimnaziului din Suceava au crescut, de la 25 547 de florini, în 1891, la 43 900 de florini, în 1899[20]. Cea mai mare parte a cheltuielilor erau destinate pentru plata salariilor şi a unor suplimente pentru corpul didactic. În 1897, de exemplu, Fondul Bisericesc a cheltuit pentru acest Gimnaziu 33 700 de florini, inclusiv 22 350 de florini pentru salariul corpului didactic, 4 025 de florini – pentru suplimentele de activitate a profesorilor, 2 000 de florini – pentru remunerări şi ajutoare, 1 958 de florini – pentru costuri de regie, 1 800 de florini – pentru adaosuri de subzistenţă etc.[21].

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea a crescut semnificativ numărul elevilor de la Gimnaziul din Suceava (de la 324 în 1880, la 546 în anul şcolar 1899/1900). În aceeaşi perioadă numărul elevilor români a crescut de la numai 131, în 1880, la peste 300 în ultimii ani ai secolului al XIX-lea. În anul şcolar 1902/03, de exemplu, la Gimnaziul din Suceava au învăţat 620 de elevi, dintre care 323 de români, 260 vorbitori de limbă germană, 27 polonezi, patru ucraineni. După confesiuni, 319 erau ortodocşi, 183 mozaici, 97 romano-catolici, opt evanghelici, şapte greco-catolici, trei armeni catolici şi trei armeni ortodocşi. Majoritatea elevilor aveau vârste cuprinse între 12 şi 19 ani, dar erau şi destui elevi care, din cauza anilor repetaţi, erau mai în vârstă de 20 de ani[22].

Anii ’80–’90 ai secolului al XIX-lea au fost decisivi pentru consolidarea secţiilor paralele româneşti. Cele mai mari probleme erau legate de lipsa manualelor şcolare în limba română şi de lipsa secţiilor româneşti în clasele superioare ale gimnaziului, chiar dacă la acel moment aproape toţi profesorii erau de etnie română. Slaba dezvoltare a învăţământului primar şi sărăcia populaţiei de la ţară erau alte cauze, care determinau starea precară a secţiilor româneşti de la Gimnaziul din Suceava.

Pentru a schimba în bine această situaţie, la 14 septembrie 1883, s-a desfăşurat la Suceava prima adunare generală de constituire a Societăţii „Şcoala Română”. Până la izbucnirea Primului Război Mondial, Societatea i-a susţinut financiar pe cei mai săraci elevi, oferindu-le burse, cărţi şi cazare; a acordat premii celor mai activi învăţători şi profesori; a organizat cursuri pregătitoare pentru elevii care doreau să fie admişi la Gimnaziul din Suceava; a sprijinit financiar elaborarea şi tipărirea manualelor şcolare în limba română; a înfiinţat şi a susţinut un internat pentru băieţi la Suceava; a înfiinţat o tipografie şi o librărie românească la Suceava.

[19] *Ibidem*, p. 128–129.

[20] Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuţi (ASRC), Fond *211*, inventar 1, dosar 3 728, fila 3; dosar 6 054, fila 56.

[21] ASRC, Fond *211*, inventar 1, dosar 4892, fila 7.

[22] ASRC, Fond *211*, inventar 1, dosar 6487, file 56–57.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

Până în anul 1910, „Şcoala Română” a subvenționat cu burse 234 de elevi şi eleve de la Şcoala Normală din Cernăuți, care, întorcându-se în şcoli, au ridicat nivelul şi prestigiul învățământului primar în limba română. Numai în perioada 1884–1895, Societatea „Şcoala Română” din Suceava a cheltuit în acest scop peste 10 000 de coroane[23].

Începând cu anul 1896, s-au organizat cursuri pregătitoare în timpul vacanței de vară pentru elevii care doreau să susțină examene pentru a se înscrie la Gimnaziul din Suceava. În perioada 1896–1908, aceste cursuri pregătitoare au fost frecventate în total de 490 de elevi din diferite zone ale Bucovinei, aproape toți reuşind să susțină cu succes examenele de admitere la Gimnaziul din Suceava[24].

„Şcoala Română” a acordat şi diferite ajutoare pentru elevii săraci de la acest gimnaziu. În perioada 1883–1905, numai pentru îmbrăcămintea, alimentarea şi cazarea unor elevi săraci, s-au cheltuit aproape 25 000 de coroane. Societatea a mai plătit circa 8 500 de coroane pentru înființarea şi întreținerea unei biblioteci şcolare, circa 8 000 de coroane pentru plata diferitor taxe şcolare. În 1906 a fost deschis Internatul pentru Băieți Români Ortodocşi „Vasile Cocârlă”, unde erau cazați în fiecare an câte 50 de elevi de la gimnaziu, pentru întreținerea căruia se cheltuia anual circa 10 000 de coroane[25].

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, profesorii români de la Gimnaziul din Suceava s-au implicat activ şi în procesul de elaborare sau traducere a manualelor şcolare, atât de necesare pentru elevii români de la gimnaziu. S-au remarcat în mod deosebit profesorii Samuil Isopescul, Ştefan Ştefureac, Constantin Cosovici, Lazăr Vicol, Animpodist Daşchievici, Constantin Procopovici, Gherasim Buliga, Dimitrie Isopescul, Eusebie Popovici, Severin Procopovici ş.a. În acest scop, Societatea „Şcoala Română” a cheltuit circa 17 000 de coroane. Contribuții importante la realizarea manualelor şcolare au avut, de asemenea, Fondul Bisericesc şi Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina[26]. Publicarea manualelor şcolare în limba română şi îmbunătățirea semnificativă a învățământului primar au contribuit la consolidarea secțiilor româneşti de la Gimnaziul din Suceava. Dacă în anul şcolar 1889/90, cele patru clase paralele româneşti au fost frecventate doar de 90 de elevi, în perioada 1894/95–1901/02 în aceste secții au învățat anual aproape câte 200 de elevi[27].

Construcția unei clădiri noi pentru gimnaziu, de asemenea, a făcut să crească numărul elevilor de la această instituție. Noul edificiu al liceului sucevean a fost

[23] Iorgu G. Toma, *„Şcoala Română”, societate culturală în Suceavă.* Monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al Societății, Suceava, Editura şi tipografia Societății „Şcoala Română”, 1908, p. 49.

[24] *Ibidem*, p. 51–52.

[25] George Tofan, *Douăzeci şi cinci de ani de activitate* …, p. 116, 118.

[26] I. V. Goraş, *Învățământul românesc în ținutul Sucevei. 1775–1918*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1975, p. 150.

[27] George Tofan, *Douăzeci şi cinci de ani de activitate*…, p. 116.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

terminat în vara anului 1895 şi a fost inaugurat oficial la 19 noiembrie acelaşi an. Cheltuielile iniţiale pentru construcţia acestei clădiri au fost estimate la 108 000 de florini. În realitate, costurile au fost mai mari. Pentru construcţia acestei clădiri, Fondul Bisericesc a contribuit doar în anul 1893 cu suma de 50 000 de florini[28].

Deşi încă în anul şcolar 1884/85 fusese deschisă a IV-a clasă paralelă românească, abia la 12 decembrie 1902 a fost adoptată o rezoluţie ministerială, prin care se aproba deschiderea unei secţii paralele româno-germane pentru clasa a V-a la Gimnaziul din Suceava. Totuşi, deşi practic toţi elevii din această secţie erau români, în română s-a studiat numai religia ortodoxă, limba română şi limba latină, pe când celelalte obiecte (limba germană, istoria, matematica, limba greacă, istoria naturală) continuau să fie predate în limba germană. În următorii ani s-au deschis secţii paralele şi pentru celelalte clase superioare de la acest gimnaziu. Astfel, dacă în secţiile paralele române, din clasele I–IV, aproape toate obiectele (cu excepţia limbilor germană şi greacă) erau predate în limba română, atunci în secţiile paralele româno-germane din clasele superioare, numai trei obiecte (religia ortodoxă, limbile română şi latină) se predau în română, restul în germană. Acest sistem de învăţământ, când o parte din obiecte se predau în română, iar altele în germană, se numea atunci utracvism.

Deschiderea unor secţii paralele româneşti a constituit un pas important în direcţia naţionalizării învăţământului la şcolile secundare. Numărul elevilor din secţiile române ale Gimnaziului din Suceava a crescut foarte rapid la începutul secolului al XX-lea, fiind aproape la fel de mare ca în clasele germane. Astfel, în anul şcolar 1912/13, în clasele germane ale Gimnaziului din Suceava au fost înscrişi 462 de elevi, dintre care 404 vorbitori de limbă germană, 32 de polonezi, cinci ucraineni şi numai 16 români, iar clasele paralele române erau frecventate de 456 de elevi, inclusiv 448 de români[29].

În ultimele decenii de stăpânire austriacă, Gimnaziul din Suceava a dispus de un corp didactic remarcabil, constituit din multe personalităţi bine cunoscute atunci în Bucovina. În 1906, de exemplu, la această şcoală activau 10 profesori titulari şi 15 profesori suplinitori, toţi de etnie română. Era un corp didactic select, din care mai târziu au ieşit trei profesori universitari (Ion Nistor, Victor Morariu şi Alexandru Ieşan) şi 10 directori de şcoli (Constantin Procopovici, George Tofan, Arsenie Comoroşan, Vasile Burduhos, Emanuil Antonovici, Gheorghe Palamarciuc, Emanuil Iliuţ, Laurenţie Tomoiagă, Liviu Marian şi Emanuil Isopescul). Din corpul didactic mai făceau atunci parte directorul Constantin Cosovici, marele folclorist Simion Florea Marian, autorii de manuale Eusebie Popovici, Severin Procopovici, Animpodist Daşchievici, alţi profesori, precum Vasile Bumbac, Gheorghe Mihuţă, Arcadie Dugan, Simion Şutu, Constantin Georgian, Orest Tarangul ş.a. În 1911, corpul didactic al Gimnaziului din Suceava

[28] ASRC, Fond *211*, inventar 1, dosar 3 728, fila 3.
[29] *Oesterreichische Statistik*, Ediţie nouă, vol. 14, 1918, p. 72–74.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

era constituit din 21 de profesori titulari (inclusiv 17 români) şi 17 profesori suplinitori, dintre care nouă români şi opt de alte etnii[30].

În timpul războiului, Gimnaziul din Suceava a activat cu anumite întreruperi, în primii doi ani de război. Pe parcursul celei de a doua ocupaţii ruseşti a oraşului (21 iunie 1916 – 2 februarie 1918), s-au organizat cursuri particulare numai în limba română în clădirea Liceului de Fete. Din cauza războiului, numărul elevilor de la Gimnaziul din Suceava s-a redus semnificativ (de la 913 în 1914 la numai 489 în anul şcolar 1917/18). În acel an gimnaziul a fost frecventat de 184 de evrei, 177 de români, 112 germani, 12 polonezi, doi ucraineni şi doi armeni[31]. În timpul războiului mai mulţi profesori şi elevi de la Gimnaziu s-au refugiat în România, unde au pledat pentru unirea Bucovinei cu România. Evenimentele istorice din toamna anului 1918 au schimbat radical şi soarta Gimnaziului ortodox din Suceava, care, la 2 ianuarie 1919, devenea oficial Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava.

Gimnaziul de Stat din Rădăuţi (1872–1918)

La momentul adoptării noii legi a învăţământul din Austria, în 1869, în Bucovina fiinţau doar două gimnazii pentru băieţi, câte unul la Cernăuţi şi Suceava. Lipsa unei şcoli secundare se resimţea mai ales în zona Radăuţilor, situată la distanţă mare de Cernăuţi şi Suceava, unde existau sate mari româneşti, dar şi mulţi locuitori de etnie germană, maghiară, evreiască. De aceea, reprezentanţii oraşului şi districtului Rădăuţi au revendicat înfiinţarea unui gimnaziu la Rădăuţi, remarcându-se în mod deosebit prefecţii districtului, Mihai Pitei şi Orest Renei de Herşeni.

La 15 august 1871 a fost emis un ordin imperial, prin care se aproba înfiinţarea unui gimnaziu real de stat inferior în oraşul Rădăuţi. Primăria oraşului trebuia să pună la dispoziţie o clădire corespunzătoare pentru gimnaziu şi să asigure sursele necesare pentru întreţinerea edificiului. La 21 aprilie 1872 s-a încheiat contractul cu Ministerul Agriculturii privind închirierea edificiului fostului spital al hergheliei din oraş. La 13 septembrie a urmat numirea oficială a profesorului Ernst Rudolf Neubauer în funcţia de director al noii şcoli secundare. Până atunci el a activat ca profesor de istorie la Gimnaziul din Cernăuţi, în perioada 1860–1863 fiind şi dascălul lui Mihai Eminescu[32].

Inaugurarea oficială a Gimnaziului Inferior din Rădăuţi s-a produs la 1 octombrie 1872. În anii următori s-a deschis câte o clasă nouă, astfel că deja în anul şcolar 1875/76, Gimnaziul din Rădăuţi şi-a completat toate cele patru clase inferioare. În primii ani de fiinţare, Gimnaziul din Rădăuţi a activat ca o şcoală secundară reală, cu predarea obligatorie a desenului în toate clasele şi a limbii

[30] Eusebie Popovici, *op. cit.*, p. 114–115, 128–129.
[31] *Ibidem*, p. 119–121, 126.
[32] Petru Bejinariu, *Compendiu istoriografic al Liceului Teoretic „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi*, Iaşi, Editura Bucovina, 1997, p. 20.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

franceze, începând cu clasa a III-a. Din anul şcolar 1878/79, Gimnaziul din Rădăuţi a devenit unul clasic, toţi elevii fiind obligaţi să înveţe limba greacă, iar franceza s-a predat doar ca obiect facultativ.

La 18 octombrie 1880, a fost emis un ordin împărătesc de completare a Gimnaziului Inferior din Rădăuţi cu clase superioare. Ministerul a aprobat o decizie în acest sens la 6 iulie 1881[33]. La 1 septembrie 1881, după nouă ani de existenţă, la Gimnaziul din Rădăuţi se înfiinţa a V-a clasă gimnazială, cu 39 de elevi. În următorii ani s-au deschis alte clase superioare, astfel că, începând cu anul şcolar 1884/85, Gimnaziul din Rădăuţi a funcţionat cu opt clase complete.

După ce acest gimnaziu a devenit clasic, limba franceză s-a predat doar facultativ, pentru elevii din clasele a III–VIII. Anual aceste cursuri erau frecventate în medie de circa 40–50 de elevi. Începând cu anul 1883, elevii au avut ca obiect facultativ muzica şi gimnastica. Chiar din primul an şcolar, limba română a fost predată ca obiect opţional şi pentru elevii care nu erau de naţionalitate română. Totuşi, acest curs de limbă română a fost frecventat în medie doar de circa 20–30 de elevi de alte naţionalităţi. În anul şcolar 1894/95, de exemplu, 305 elevi au frecventat orele de gimnastică, 114 au învăţat muzica, 45 – franceza, 30 – româna, 22 – stenografia şi 16 – desenul[34].

În decursul anilor 1872–1914, Gimnaziul din Rădăuţi a avut trei directori, toţi de naţionalitate germană. Ernst Rudolf Neubauer a fost director, din 1872 până în aprilie 1883. Heinrich Klauser a preluat conducerea şcolii la 31 august 1883 şi s-a aflat în fruntea acestei instituţii de învăţământ aproape 12 ani, până în 1895. Gabriel von Mor, originar din Tirol, a condus Gimnaziul din Rădăuţi din martie 1895 până la declanşarea Primului Război Mondial.

În primii 25 de ani de la fiinţare, la Gimnaziul din Rădăuţi au activat trei directori, 29 de profesori şi învăţători titulari, 16 învăţători suplinitori şi nouă învăţători asociaţi, în total 57 de cadre didactice[35]. Marea majoritate a profesorilor şi învăţătorilor de la gimnaziu au fost germani, evrei, polonezi. Români erau doar profesorii, care predau limba română şi religia ortodoxă, şi, foarte rar, care să predea şi alte obiecte. Dintre cei 45 de profesori şi învăţători titulari şi suplinitori, care au activat în perioada 1872–1897, numai 14 erau originari din Bucovina, restul erau din alte provincii ale Monarhiei Habsburgice, inclusiv 11 din Boemia şi Moravia, opt din Galiţia, cinci din oraşul Viena. În această perioadă, la Gimnaziul din Rădăuţi au predat doar câţiva profesori şi învăţători de naţionalitate română, printre care Ioan Chelariu (în 1880–1897), Ilie Cărăuş (1881–1897), Ioan

[33] Gabriel von Mor, *Geschichte der Gründung und Erweiterung des k. k. Gymnasiums in Radautz*, în „XVII Jahresbericht des k. k. Staats-Ober-Gymnasiums in Radautz über das 25. Schuljahr 1896–1897", Radautz, 1897, p. 19.

[34] *Ibidem*, p.77.

[35] *Ibidem*, p. 55.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

Procopovici (1872–1880), Eugen Maximovici (1883–1894), Constantin Procopovici (1880–1883), Severin Procopovici (doar un semestru în 1896)[36].

Situația nu s-a schimbat radical nici în următoarea etapă. În 1914, director al Gimnaziului continua să fie profesorul Gabriel von Mor. Atunci activau la instituția principală a gimnaziului 26 de cadre didactice (inclusiv 12 profesori titulari şi şapte învățători suplinitori), dintre care numai patru (Ioan Chelariu, Calistrat Şotropa, Ioan Tiron şi George Urmă) erau de naționalitate română.

La Gimnaziul din Rădăuți, numărul elevilor a crescut constant în primii ani după înființare, dar apoi s-a produs o stagnare, până în anul şcolar 1881/82. După înființarea claselor superioare, numărul elevilor a depăşit cifra de 200. În perioada 1895–1900, la Gimnaziul din Rădăuți au învățat anual mai mult de 400 de elevi. Marea majoritate a elevilor erau vorbitori de limbă germană, în principal de confesiune mozaică, iar numărul elevilor români a fost destul de redus. Anual îşi făceau studiile la acest gimnaziu circa 50–60 de elevi de naționalitate română. Numai în perioada 1895–1901, s-au înscris în fiecare an circa 75–80 de elevi români.

Potrivit unor calcule, în perioada 1872–1896, au fost înscrişi anual în total 4 748 de elevi, dintre care, după limba maternă, 2 771 (58,4%) erau germani, 1 171 (24,7%) români, 475 (10%) polonezi, 281 (5,9%) ruteni şi 50 de alte naționalități. În aceeaşi perioadă numărul elevilor după confesiuni s-a repartizat astfel: 1 538 (32,4%) romano-catolici, 1 362 (28,7%) mozaici, 1 345 (28,3%) ortodocşi, 253 (5,3%) evanghelici, 197 (4,1%) greco-catolici, 28 armeni ortodocşi şi 25 de armeni catolici. Aşadar, în primii 25 de ani de ființare, la Gimnaziul din Rădăuți aproape 60% din elevi au fost germani şi evrei, circa 1/4 români, 10% polonezi şi 6% ucraineni. Din totalul elevilor, 27,7% erau fii de funcționari, 20,1% proveneau din familii de comercianți, 17,3% – din familii de proprietari, 15,8% – de meseriaşi, 12% erau fii de preoți, 3,9% – din familii de militari, iar restul de 3,2% – din alte pături sociale[37].

Începând cu anul 1885, la Gimnaziul din Rădăuți s-au susținut examene de maturitate. Din 1885 până în 1896, la aceste examene s-au înscris 376 de candidați, iar 332 au absolvit gimnaziul. În primii ani, printre absolvenții gimnaziului erau şi mulți elevi români. Astfel, numai în anii 1885, 1887 şi 1888, examenele de maturitate au fost susținute de 46 de elevi, dintre care 20 de români[38]. În total, în decursul anilor 1885–1900, Gimnaziul rădăuțean a fost absolvit de 73 de elevi de naționalitate română, cei mai mulți în anii 1888 (10 absolvenți), 1898 (8), 1887 (7), 1886, 1893 şi 1895 (câte 6)[39].

După 1886, elevii din toate clasele au achitat o taxă de şcolarizare de 30 de florini pe an sau 15 florini pe semestru. Totuşi, mulți elevi săraci erau scutiți de

[36] *Ibidem*, p. 56–64.
[37] *Ibidem*, p. 79, 80–81.
[38] Constantin Morariu, *Die Gymnasien der Bukowina*, p. 480.
[39] Luca Bejenaru, *Aspecte din istoria învățământului rădăuțean*, în „Analele Bucovinei", anul I, nr. 2/1994, p. 343.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

această taxă. Potrivit statisticilor şcolare, din totalul de 4 748 de elevi, care s-au înscris la gimnaziu în perioada 1872–1896, în semestrul I au plătit taxa de şcolarizare 3 311 elevi (63,8% din total), iar în semestrul al II-lea – 2 582 elevi sau 54,4%. În acelaş timp, au fost scutiţi de această taxă 1 849 (35,7%) de elevi în semestrul I şi 2 129 (44,8%) în semestrul al II-lea. Elevii cei mai buni de la gimnaziu primeau şi burse diferite. În anul şcolar 1895/96, de exemplu, elevii gimnaziului au obţinut 26 de burse în valoare totală de 1 633 de florini[40].

La începutul secolului al XX-lea, la Gimnaziul din Rădăuţi a crescut şi mai mult ponderea elevilor vorbitori de limbă germană, în special a celor de confesiune mozaică. În anul şcolar 1913/14, în clasele germane de la gimnaziul rădăuţean învăţau 410 elevi, dintre care 228 (55,6%) erau evrei, 152 (37,1%) etnici germani, numai 24 români, trei ucraineni, doi polonezi şi unul de altă naţionalitate, iar după confesiuni, 228 erau mozaici, 109 romano-catolici, 40 protestanţi, 28 ortodocşi şi cinci greco-catolici[41].

În total, în perioada 1872–1914, la Gimnaziul din Rădăuţi s-au înscris 12 676 de elevi, adică în medie câte aproximativ 300 de elevi pe an. Din totalul acestor elevi, 5 445 (43%) au fost evrei, 3 783 (29,8%) etnici germani, 2 234 (17,6%) români, 704 (5,5%) polonezi, 438 (3,5%) ruteni şi 72 de alte etnii, iar după confesiuni, 5 445 (43%) au fost mozaici, 3 477 (27,4%) romano-catolici, 2 564 (20,2%) ortodocşi, 780 (6,1%) protestanţi, 300 (2,4%) greco-catolici, 76 armeni catolici, 42 armeni ortodocşi[42].

Pe parcurs, s-a îmbunătăţit semnificativ baza materială a Gimnaziului din Rădăuţi. Pe lângă biblioteca şcolară, la gimnaziu au fost înfiinţate mai multe cabinete şcolare care au fost completate cu diferite hărţi, tabele, planşe, aparate şi alte materiale didactice. O parte din aceste materiale erau procurate de către direcţia şcolii, altele erau obţinute în urma unor donaţii publice sau particulare. În 1894, de exemplu, biblioteca învăţătorilor avea în posesie 3 277 de cărţi şi broşuri, 61 hărţi de perete, 97 tăbliţe, 64 planşe istorice şi 3 289 de programe, iar în biblioteca elevilor erau 652 de cărţi[43].

În 1899 a fost alcătuit un registru alfabetic al cărţilor din bibliotecă. Atunci existau în biblioteca şcolii 1 623 de volume, grupate pe 19 secţiuni. Marea majoritate a cărţilor erau în limba germană, dar erau şi volume în limba română ale autorilor Dimitrie Cantemir, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Nicolae Bălcescu, George Coşbuc, Bogdan Petriceicu-Haşdeu ş.a. În

[40] Gabriel von Mor, *op. cit.*, p. 49, 83.

[41] Emanoil Isopescu, *Anuarul I al Liceului de Stat Eudoxiu Hurmuzachi din Rădăuţi pe anul şcolar 1921–1922*, Cernăuţi, 1923, p. 73.

[42] *Ibidem*, p. 72–73.

[43] Gabriel von Mor, *op. cit.*, p. 42–43.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

bibliotecă mai exista literatură didactică, manuale şcolare, dicţionare, enciclopedii, ziare şi reviste[44].

Până în 1910, elevii români de la Gimnaziul din Rădăuţi au fost obligaţi să studieze toate obiectele în limba germană, cu excepţia lecţiilor de română şi religie ortodoxă. Din această cauză, doar puţini copii de români se înscriau la această şcoală. Pe măsură ce se dezvolta învăţământul primar, şi românii din zona Rădăuţilor au revendicat învăţământ secundar în limba maternă. Primul pas în această direcţie s-a realizat în 1900, când s-a constituit Societatea Internatul de Băieţi Români Ortodocşi din Rădăuţi. În iulie 1902, societatea respectivă a procurat un teren la preţul de 7 300 de coroane, iar în 1904 Fondul Bisericesc a mai donat un teren din apropiere. Pe acest teren a fost construit un internat pentru băieţi români, care a fost inaugurat la 1 septembrie 1905, cu peste 30 de elevi[45].

După deschiderea acestui internat, reprezentanţii românilor au revendicat înfiinţarea la Gimnaziul din Rădăuţi a unor clase paralele cu limba română de instruire. Ministerul de resort a decis, la 4 iulie 1910, deschiderea claselor paralele române, începând cu 1 septembrie 1910. Primii doi profesori ai Secţiei române au fost Vasile Cârdei şi Calistrat Şotropa, iar în octombrie au mai venit Leonida Bodnărescu, care a devenit diriginte, şi Emanoil Isopescu. La începutul anului şcolar, în clasa pregătitoare şi în clasa I s-au înscris în total 153 de elevi, iar la sfârşitul anului şcolar au rămas 115, toţi români de confesiune ortodoxă[46].

Deşi toţi elevii din secţia paralelă a Gimnaziului erau români, doar o parte din obiecte (limba română, religia ortodoxă, matematica şi limba latină) au fost predate în română. În anul şcolar 1910/11, elevii din clasa pregătitoare au avut câte 30 de ore pe săptămână (10 de germană, opt de română, patru de matematică, câte două de religie, caligrafie şi gimnastică, câte o oră de geografie şi istorie naturală), iar în clasa I – 29 de ore (opt de latină, cinci de germană, patru de română, trei de matematică, câte două ore de religie, geografie, istorie naturală şi gimnastică, precum şi o oră de caligrafie). Diriginte al Secţiei româno-germane de la Gimnaziul din Rădăuţi a fost Leonida Bodnărescu. Atunci activau la această secţie patru profesori titulari şi suplinitori (Emanoil Isopescu, Calistrat Şotropa, Vasile Cârdei şi Mihai Vicol), precum şi profesorii auxiliari Ioan Chelariu, Ioan Tiron şi Theodor Maader[47].

În următorii ani s-a înfiinţat câte o clasă nouă, astfel că la sfârşitul anului şcolar 1913/14 existau deja câte două secţii paralele pentru clasele I–III şi o singură secţie în clasa IV-a. Numărul elevilor a crescut constant, ajungând la 210, în 1914. La 10 aprilie 1914, Ministerul Cultelor şi Învăţământului a emis ordinul de

[44] Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, *Evoluţia învăţământului la Rădăuţi. Manuale şcolare din Biblioteca Gimnaziului de Stat cezaro-crăiesc*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1/2002, p. 42–43.

[45] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 40.

[46] Leonida Bodnarescu, *Anuarul I al Secţiei româno-germane a Gimnaziului de stat din Rădăuţi pe 1-lea an şcolar 1910–1911*, Rădăuţi, 1911, p. 34.

[47] *Ibidem*, p. 14–15.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

transformare a acestor clase paralele în Secţia româno-germană a Gimnaziului de Stat din Rădăuţi şi despărţirea, în privinţă administrativă, de instituţia principală. Tot atunci s-a dispus înfiinţarea treptată a claselor superioare, începând cu anul şcolar 1914/15[48].

Deschiderea claselor paralele române la Gimnaziul din Rădăuţi a avut un rol foarte important pentru populaţia românească din această parte a Bucovinei. Majoritatea elevilor erau din oraşul şi districtul Rădăuţi, dar veneau la studii şi copii din districtele vecine. Astfel, în 1913, la secţia românească a gimnaziului învăţau 33 de copii din oraşul Rădăuţi, 31 din Horodnicul de Sus, 17 din Horodnicul de Jos, 11 din Frătăuţii Vechi, 10 din Bilca, câte opt – de la Sucevița şi Volcineț, câte şapte – de la Gălăneşti şi Volovăț, câte şase – de la Costişa şi Vicovu de Sus[49].

Până la izbucnirea războiului, secţia românească a Gimnaziului rădăuţean a stabilit legături cu românii din afara Bucovinei, fiind vizitată, în 1912 şi 1914, de profesori şi elevi ai Şcolii Normale „Vasile Lupu" din Iaşi şi de la Gimnaziul din Huşi. De asemenea, secţia românească a fost vizitată de personalităţi importante, precum mitropolitul Bucovinei Vladimir de Repta, profesorii universitari Ion Nistor şi Sextil Puşcariu, profesorii ardeleni Onisifor Ghibu şi Iuliu Maior[50].

La sfârşitul anului şcolar 1913/14, la Secţia româno-germană a Gimnaziului din Rădăuţi învăţau 215 elevi, inclusiv 10 fete. În clasa pregătitoare erau 25 de elevi. La această secţie activau profesorii Leonida Bodnărescu (diriginte), Emanuil Isopescu, Nicolae Bucaciuc, Dimitrie Repta şi Teodor Zub, învăţătorii suplinitori Teodor Huţan, Alexandru Candrea, George Lupu şi Sergie Şutu. Învăţător la clasa pregătitoare era Mihai Vicol, iar George Urmă preda lecţiile de gimnastică[51].

În timpul războiului, Gimnaziul din Rădăuţi a funcţionat cu întreruperi, în anii 1914–1916. Directorul gimnaziului, Gabriel von Mor, la 30 noiembrie 1914 s-a pensionat. La 4 decembrie 1914, profesorul Ioan Chelariu a fost numit în funcţia de director al gimnaziului. În 1915, la instituţia principală au învăţat 417, iar în anul următor, 363 de elevi. Clasele româneşti au fost frecventate de 137 de elevi, în 1915, şi 152, în 1916[52]. În această perioadă au fost mobilizaţi pe front profesorii Ioan Covaşă, Teodor Huţan, Emanoil Isopescul, George Lupu, Dimitrie Repta, George Urmă, Nicolae Bucaciuc, Sergie Şutu, Teodor Zub, Aurelian Morariu, Alexie Procopovici[53].

[48] „Bukowinaer Post", Czernowitz, nr. 3 138 (3 mai 1914), p. 5.

[49] George Tofan, *În ce măsură alimentează satele noastre şcolile secundare din ţară?*, în „Şcoala", Cernăuţi, anul IV, nr. 4–5, aprilie–mai 1913, p. 181–182.

[50] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 44–45; Petru Bejinariu, *op. cit.*, p. 23.

[51] *Deutschsprachige Quellen zur Geschichte des Bildungswesens der Bukowina um 1900*, Editat de Galina Czeban şi Elmar Lechner, Klagenfurt, 1994, p. 66–67.

[52] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 73.

[53] *Ibidem*, p. 49.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

A doua ocupație rusească a orașului Rădăuți a urmat de la 20 iunie 1916 până la 5 august 1917. În această perioadă, edificiul internatului şi al secției române a suferit mai puțin decât clădirea instituției principale. Cursurile la secția română au fost reluate abia la 8 mai 1918, sub conducerea profesorului Dimitrie Vasilovici. În toamna anului 1918 s-au organizat şi primele examene de absolvire de la Secția română, preşedinte al comisiei de examinare fiind inspectorul şcolar Constantin Mandicevschi.

Anul şcolar 1918/19 a început la 15 octombrie 1918, în ambele secții ale Gimnaziului. După unire, a fost reorganizat şi Gimnaziul din Rădăuți. La 16 iunie 1919, Secția română este declarată independentă, devenind oficial Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți, în frunte cu directorul Emanoil Isopescu[54]. În anul şcolar 1919/20, clasele române au devenit clase principale, iar cele germane au fost transformate în paralele, trecându-se la lichidarea treptată a acestora. Deja în anul 1922, la liceul din Rădăuți existau 12 clase româneşti, frecventate de 304 elevi, dintre care 269 români, 14 evrei, 13 germani, cinci polonezi, doi maghiari şi un ucrainean, şi numai şase clase germane, unde învățau 185 de elevi, inclusiv 115 evrei, 63 germani, trei ucraineni, doi români şi doi polonezi[55].

[54] Petru Bejinariu, *op. cit.*, p. 24.
[55] Emanoil Isopescu, *op. cit.*, p. 73.

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)

GIMNAZIILE MIXTE GERMANO-ROMÂNE DIN BUCOVINA (I)

CONSTANTIN UNGUREANU

Die gemischten deutsch-rumänischen Gymnasien von Bukowina (I)

(*Zusammenfassung*)

Am Ende des 19. – Anfang des 20. Jahrhunderts haben in der Bukowina vier gemischte deutsch-rumänische Gymnasien funktioniert (in Czernowitz, Suczawa, Radautz und Kimpolung), in welchen der Unterricht auch teilweise in rumänischer Sprache erteilt wurde. Im Schuljahr 1912/13 bestanden es in diesen vier deutsch-rumänischen Gymnasien 24 deutsche Hauptklassen und 25 rumänische oder deutsch-rumänische Parallelklassen. In diesen Parallelklassen lernten damals 1 209 Schüler, einschließlich 1 126 (93,1%) Rumänen, 69 Deutschen und Juden, 5 Ruthenen, 3 Polen. Ihrer Konfessionen gemäss waren es 1 115 (92,2%) Orthodoxen, 47 Israeliten, 36 Katholiken, 4 Protestanten. Derart, obwohl es damals in der Bukowina noch keine Gymnasien mit rumänischer Unterrichtssprache gab, war die überwiegende Mehrheit der rumänischen Schüler an jene vier Gymnasien schon in Parallelklassen verteilt. Fast alle Schüler und Professoren von diesen Parallelklassen waren Rumänen und die meisten Schulfächer wurden in rumänischer Sprache unterrichtet. Auf diese Weise ereignete sich allmählich die Nationalisierung des Mittelschulwesens in der Bukowina, nachdem die Mehrheit der Volksschulen mit mehreren Unterrichtssprachen nationalisiert wurde.

Schlüsswörter: Bukowina, Czernowitz, Radautz, Suczawa, Kimpolung, Religionsfond, Parallelklassen, Lehrkörper, Gymnasien, Orthodoxen, Rumänen.

Analele Bucovinei, **XX**, *2* (41), p. – , Bucureşti, 2013

BDD-A32940 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:53 UTC)